

Perspektivy Evropy

„Naděje není přesvědčení, že něco dobře dopadne, ale jistota, že má něco smysl – bez ohledu na to, jak to dopadne.“

Václav Havel

Před koncem loňského roku Nakladatelství Academia vydalo mou knihu s názvem *Evropa na rozcestí (2015)*. Stárnoucí zoolog si chtěl nechtě musí uvědomit, že ze všech živočichů jsou svým způsobem nejzajímavější lidé, byť sledování etologie řekněme racků je činností mnohem méně ošemetnou než pozorování dynamiky vlastní společnosti. Zachytit na malé ploše hlavní trendy proměny současné Evropy a přitom neskouznout do zjednodušení a karikatury je dosti obtížné. Dnešní Evropa představuje, zdá se, stále ještě nejbezpečnější, nejhleduplnější a nejbohatší společnost, jaká kdy v dějinách byla. Lze s tím počítat i do budoucna? Co je vlastně jejími základními kameny úrazu?

Prvním z nich je vylidňování, tedy nedostatečná reprodukce původního obyvatelstva, která dosahuje v různých státech kolem 1,5 dítěte na ženu za celý její plodný život (k pouhé obnově potřebujeme zhruba 2,1 dítěte). To by nebyla nutně tragédie – nežijeme v liduprázdnu a z jiných regionů, kde množení nezanedbávají, k nám budou proudit přistěhovalci. Lhostejno, zda je budeme nenávidět, nebo vítat, též i proto, aby za nás měl kdo konat „špinavé“ práce a platit na naše důchody (zároveň jim ale budeme vyčítat, že „nesdílejí naše hodnoty“ – proč by měli, aby dopadli jako my?). Jde vlastně o dobrovolné „vyvanutí“ v rámci živelného „parabuddhismu“. Technicky je to umožněno v zásadě čtyřmi odděleními, z nichž pro zavedení každého z nich byl určitý dobrý důvod, jako celek však tvoří toxický koktejl, v němž se západní společnost nakonec zalkne. Jsou to oddělení rozmnožování od sexu antikoncepcí, zajištění ve stáří penzijním pojištěním nezávisle na počtu a kvalitě odchovaných dětí, oddělení práce od obživy

sociálním zabezpečením a vztahů od přímého setkávání internetem. Jediná možnost, jak efektivně čelit vymírání, tedy jako penzi dostávat určité procento z platu vlastních dětí, nepřichází z politických příčin vůbec v úvahu, byť toto jediné by z odchovávání potomstva učinilo rozumnou investici, nikoli iracionální rozmar bránící v kariérním vzestupu a konzumních radovánkách. Společnost, která není ochotna a schopna zajistit obnovu sebe samé, signalizuje, že si vlastně pokračování nežadává. Toto nebezpečí si Evropa příliš neuvědomuje, vždy se spíše mluví o „stárnutí obyvatelstva“ – to by samo o sobě nebylo takovým problémem jako nemnožení. Podobně jako tolik obdivovaný Tibet, praktikující v poslední fázi padesátiprocentní mnišství, je dnešní Evropa v podstatě autodestruktivní, jakž takž funguje nikoli díky principům, které má za žádoucí, nýbrž navzdory nim (to platí v mnoha rovinách dnes adorovaných pravd).

S tím jde ruku v ruce rozpad rodiny a sociální mikrostruktury, spějíci pomalu, ale

jistě k „společnosti singlů“. Nejde až tak o to chránit tradiční rodinu z důvodů principiálních, pouze se nepodařilo najít jiný způsob, jak lidi smysluplně množit – i systémem svobodných matek s jedním dítětem, žijících v „byrogamii“ se sociálním úřadem, může celý proces jen zpomalit. Je dobré si uvědomit, že civilizační proces pohánějí zejména síly, které se uvolňují, když přestaneme pečovat o tradici a větší rodinu. Divit se, že obojí v hektickém prostředí informační společnosti upadá, je podobné podivu nad tím, že v tendru prudce jedoucí lokomotivy ubývá uhlí – ideálním občanem dneška je programátor-workoholik žijící u maminky a závislý později podobně na státu-roděči.

Infantilizace celé společnosti, v poslední nutná pro neustálou změnu technologií, které se musíme po celý život učit a stále „být flexibilní“, je dalším potenciálním hřebíčkem do její rakve. Aniž by se zde dalo uspokojivě rozřešit, kde je slepice a kde vejce, vyžaduje si tento stav neustálé bytnění pečovatelského státu, podobně jako k „průmyslovým slepicím“ patří i umělé líhně, odchovné baterie, mísrny krmiv a klimatizované haly. Infantilní založení většiny občanstva s krátkou pamětí, malichernou popuzeností, která netuší, že rubem každého práva je nějaká povinnost, a neustálou chtivostí nových hraček ideálně konvenuje konzumní společnosti i politickému systému, jejichž mlýny roztáčí.

Problém je i ten, že peníze a upnutí se na ekonomický výkon a růst se staly v evropské společnosti tím zcela centrálním a nezpochybnitelným, co nahradilo tradiční náboženství. Představa, že v životě není žádných jiných cílů nad zisk a úspěch, v kombinaci se snahou obětovat jim všechny čas, naprosto zvítězila nad představou, že technologický pokrok má jako hlavní cíl získání volného času pro vlastní rozvoj a sebezdokonalování – takový vývoj byl na Západě zvrácen možná již Rooseveltovým rozhodnutím z r. 1935 nepřipustit šestihodinový pracovní den. Ti, kdo mají volného času nejvíce, nezaměstnaní, se stávají malomocnými dneška

Orig. Vladimír Renčín

a význam každého se dnes měří výhradně měrou jeho zaneprázdněnosti a průtokem peněz jeho institucí či domácností – za život se tak platí životem samým. Všeobecně upnutí se na peníze má však jednu nepochybnou výhodu – všichni členové společnosti mají pak stejný, předem odhadnutelný, byť poněkud tristní cíl – peníze jsou jen jedny, zatímco idejí mnoho a velká příchyllost k nim může končit občanskou nebo náboženskou válkou.

Je obtížné se chápat křišťálové koule a nahlížet do budoucnosti, z povahy věci temné a neprůhledné. Pokud se nepodaří nějakým zákonem prosadit vyrovnané rozpočty, což je zcela nepravděpodobné, budou se rozpočtové schodky, ať už celounijní, nebo jednotlivých států po jejím eventuálním rozpadu, kryt zejména nabíráním úvěrů u zahraničních bank, dnes převážně v Číně. To s sebou ponese celou řadu dalších důsledků, zejména proto, že se je nepodaří nikdy splatit a povedou k politickým ústupkům, např. volnému přistěhovalectví z Dálného východu, zvláštním výsadám pro čínské firmy operující v zemi (zrcadlový obraz evropské situace v Číně koncem 19. stol.), až po cosi jako nucenou správu pomocí čínských poradců. V případě rozpadu, kdy se jednotlivé země budou třít o nohy dračího trůnu v Pekingu každá zvlášť, bude proces jistě kratší. Dá se čekat, že se poměrně brzy (u nás už

tato situace nastala) v Evropě začnou politické strany profilovat jako pročínské nebo protičínské. „Chcete si zachovat své peníze, úspory a platy? Volte Eurasijskou stranu společné prosperity!“ Peníze budou hrát v rozleptávání Evropy podobnou roli jako kdysi opium v Číně po opiových válkách – rozdíl je pouze v tom, že Číňany bylo nutné na tuto látku naučit a na vnitřní trh se násilím vlomit, my jsme si narkomanickou závislost na přílivu peněz vyvinuli sami.

Zároveň se bude Evropa pozvolna islamizovat, jak přistěhovalectvím, tak vysokou natalitou místních muslimů. K islamizaci nebude ani zapotřebí, aby někde ve východním Středozeří vznikl výbojný režim, který by dekadentní kontinent v rámci doslovně chápaného džihádu „osvobodil“. Bude zajisté stačit, když se zájemci o přesídlení budou trousit jednotlivě nebo v malých houfech jako dnes... Kdo by si chtěl s předstihem prohlédnout pořádanou a prosperující zemi s muslimskou vládou, čínskou ekonomikou a zbytky původních kmenů, nechť se vypraví do Malajsie (to je ovšem budoucnost teprve vzdálená).

Jinou variantou, i když málo pravděpodobnou, by byla izolace za Velkou evropskou zdí, která by musela prakticky odstříhnout zahraniční obchod i pohyb osob a zrušit konvertibilitu měny – to by sice vyřešilo problém nezaměstnanosti i klesa-

jící konkurenceschopnosti a pro příjmy v devizách by zde postačovala asijská turistika za bizarními památkami a obyčejí, bylo by ale po liberalismu všeho druhu. Rovněž málo pravděpodobná, ale jistě také myslitelná, může být nějaká forma izolacionismu spojená se zpolitizovaným křesťanstvím (nebo rovnou novopohanstvím?) a protěžováním bílé rasy.

Ve všem prorokování je ta potíž, že někdy lidé z přesvědčení začnou dělat něco, co je pro ně nevýhodné, třeba v případě našich obrozenců mluvit a psát česky, byť by je němčina byla vedla k zajištěné kariéře. To z principu nevylučuje „nové rozmnožování“ jako módu i jiné málo očekávatelné obraty. Také se současná atmosféra obležené pevnosti s bezvýchodností a jistotou všeobecnou naštvaností rychle šíří, takže není žádná garance, že neožijí staré touhy po „fýrerech“ rozmanitého typu, kteří mají hotové recepty a vše jedním rázem rozseknou (to rozseknou, jen je otázka, jak). Evropa budoucnosti jistě nebude taková, jak jsme ji znali, ale nezapomeňme, že každou věc lze vidět minimálně ze dvou perspektiv – nejen všechno zlé je pro něco dobré, ale i vše dobré pro něco zlé... V dějinách říše vykvétají a zase uvadají a to vše je v řádu věcí. Je dobře, že je podzim? Je dobře, že se Evropa přehoupala přes své „klimaxové“ stadium? Přejme Evropě na její další cestě to nejlepší.

Ivo T. Budil

Lidské rasy: Teorie, imaginace a politika

V červenci 1950 byla vydána deklarace Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu (UNESCO) o rase, na jejíž přípravě se podíleli antropolog Ashley Montagu, antropolog a filozof Claude Lévi-Strauss nebo sociologové Morris Ginsberg a Franklin Frazier. Autoři prohlášení se explicitně odvolávali na předválečný záměr československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka a ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše uspořádat mezinárodní konferenci o rasové problematice, která by čelila nacistické rasistické ideologii. Podle zmíněného dokumentu UNESCO náležejí všichni lidé k jednomu druhu *Homo sapiens* a genetické podobnosti mezi různými lidskými populacemi, tradičně označovanými jako rasy, jsou větší než rozdíly mezi nimi. Zmínění odborníci byli přesvědčeni, že je žádoucí nahradit termín „rasa“ pojmem „etnická skupina“ (ethnic group), přičemž zdůraznili, že mezi etnickými skupinami neexistují žádné biologicky podmíněné intelektuální rozdíly.

V desetiletích po druhé světové válce užívání pojmu rasa v antropologické komunitě výrazně pokleslo. Nezanedbatelnou roli v této marginalizaci kdysi velmi oblíbeného pojmu bezpochyby sehrály zločiny nacistického totalitarismu a boj proti diskriminaci a segregaci v různých částech světa. Pokračoval tak trend, u jehož zrodu

stál na počátku 20. stol. americký antropolog Franz Boas, zakladatel vlivné sociálně deterministické školy, který polemizoval se soudobými rasistickými tezemi Madisona Granta nebo populárním eugenickým hnutím. V této souvislosti je třeba říci, že zakladatel české antropologie, Jindřich Matiegka, Lubor Niederle, Vojtěch

Suk nebo Jiří Malý, byli rezistentní vůči pokusům rasové ideologie. Neznamenalo to naprosté zřeknutí se rasového pojmosloví v akademickém společenství, jak o tom svědčily např. publikace Evropské rasy (The races of Europe, 1939) nebo Původ ras (The origin of races, 1962) od Carletona Stevense Coona, prezidenta Americké asociace fyzických antropologů (American Association of Physical Anthropologists). C. S. Coon rozlišil pět základních ras (kavkazoidní, mongoloidní, kongoidní, kapoidní a australoidní) a byl přesvědčen, že u nich proběhl proces hominizace v různé době. Úroveň *H. sapiens* dosáhli jako první příslušníci kavkazoidní a mongoloidní rasy, představitelé kongoidního, kapoidního a australoidního plemene teprve později. Značnou pozornost vzbudila kniha Rasa a rozum (Race and reason, 1961) od Carletona Putnama, jenž dokonce tvrdil, že vědci nesdílející „mýtus“ rasové rovnosti trpí diskriminací. Přesto se většina antropologů od rasového paradigmatu definitivně odvrátila. Evoluční biologové Richard Lewontin a Stephen Jay Gould označili v televizním pořadu v r. 2003 existenci ras za „iluzi“.

Proč však v minulosti dosáhla výše zmíněná „iluze“ takového ohlasu, který přesáhl hranice antropologických věd? O tom, že rasa představuje klíč k pochopení vývoje lidstva, byli přesvědčeni britští ministři předsedové Benjamin Disraeli nebo Winston Churchill. Skotský anatom a chirurg působící v Edinburghu Robert Knox napsal v r. 1850, že „rasa neboli dědičný původ jsou vším; dává člověku jeho cejch“. Proslulý rakouský filozof Ludwig Wittgenstein, který na počátku první světové války propadl hluboké